

11109
JAN 29 1899
3

»Dătorințele invetătorului ca crescatoriū fața de
direcțiunea greșita a sotialismului modern.«

DISERTAȚIUNE

de

ALEXANDRU POP

BCU Cluj - Central University Library Cluj
invetătoriu gr.-cat. in Ocna-Dejului.

*Operat premiat de reuniunea invetătorilor gr.-cat.
din giurul Gherlei in adunarea generală ținută
la 20-21 Iunie in C. Monoștur.*

GHERLA, 1899

cu literile tipografiei diecesane.

117.104

»Dătorințele invetătorului ca crescătoriu fața de
direcțiunea greșita a sotalismului modern.«

DISERTAȚIUNE

DE

ALEXANDRU POP
invet. gr.-cat. in Ocna-Dejului.

*Operat premiat de reuniunea invetătorilor gr.-cat.
din giurul Gherlei in adunarea generală finută
la 20-21 Juniu in C. Monoștur.*

GHERLA, 1899
cu literile tipografiei diecesane.

Onorată adunare generală!

Veneratul Comitet central — publicând concurs la trei disertățiuni, în prețuită fôie »Gazeta Transilvaniei« Nr. 245 din 1898, dintre cari una mam decis a o elabora; nu din ceva indemn de câștig — departe fie de mine așa ceva — ci numai din indemnul de amî espune părerea, și a atrage atențiunea fraților învățatori, asupra *epidemiiei soțiale* așa numită *soțialism*, care de câțiva decenî incoace, dar mai cu samă în presente, sub diferite pretexte lucră la ruinirea omenimei.

Aceasta epidemie *soțială* a prins rădăcini adânci și în patria noastră, mulțămîta Creatorului însă — nu la poporul nostru român pre care simțul său religios — moral eredit dela strămoși la ferit până acum, — dar ca și pre venitor să fie ocolit de vreo înfițare a acestei bóle, — trebuie ca noi cei chemați al lumina să fim la postul nostru, ia togmai ca cărmaciul cel bun al corabiei, care vede, că vreun pericolu î-i amênință naea cu sfărmares.

Fiind că soțialismul cu principiile sale mai ales noauă învățătorilor ne este foarte puțin cunoscut, de unde urmează, ca și a ferî poporul

nostru de el încă e foarte greu, deci ca să nu privim cu nepăsare la acest rău, tare la loc a lucrat Ven. Comitet, când a fost atent la el escriind tema a 3-a anume spre ştiudierea ţinutei noastre a invătătorilor ca crescători faţă de direcţiunea greşită a soţialismului modern.

Ca să pot arăta dătorinţele ce le avem faţă de aceasta direcţiune a soţialismului, e necesar al cunoasce cu toate principile şi scopurile sale barem in câteva trăsuri; — de acca mă voiü năđui după modestele mele poterī — a arăta isvórele sau istoricul soţialismului precum şi speţile, scopul cel urmăresce, şi caúdele care au contribuit şi contribuesc la lăţirea lui, precum şi urmările acestui soţialism; şi numai după ce aceste ne vor fi cât de puțin cunoscute putem să ne întórcem la temă, spre a vede ce datorinţă avem faţă de direcţiunea greşită a acestui soţialism.

Tema din vorbă e următoarea.

»Datorițele invătătoarei ca crescătoriu față de direcțiunea greșită a soțialismului modern.«

Motto : Adevăruri nouă
vor fi fost cândva foarte
de dorit, dar că astăzi
avem prea multe din ele.

John Stuart Mill.

În ainte de a intra în amenunțele temeii din vorbă, voiă face o scurtă descriere — din punct de vedere psihologic a făcătăților spirituală ale omului, respective asupra modului dezvoltării aceloră, ca așa cunoscând cursul ideilor mari, tîmp de tîmp se vedem, că cum s'a ivit și idea soțialismului.

Șcim din Sta Scriptură, că omul de însuși Domneșeu a fost îndestrat cu voe liberă, cu minte și judecată, prin ce i-a arătat superioritatea sa asupra tuturor creaturilor.

Prin poșederea însușirilor minții sale a fost omul cel *din tîi* unit cu Domneșeu, cu care eră în legătură părintească, intocmai cum e un părinte cu fiul său, și în aceasta a stat fericirea lui cea mai mare. Cât tîmp a fost în statul acestei fericiri na avut nici o trebuință, ca se-și creedă idei noauă spre o fericire mai mare de cît care o avea; căci trăea intru toată indestulirea.

După căderea în păcat însă, vedîndu-și lipsele, neajunsurile, durerile și slăbiciunile, simțind

greutatea *lucrului, greul traiului*, sau cu un cuvânt vădindu-și nefericirea sa, sa aședat în ânima lui dorul după fericirea ce a pierdut, iar în minte i-sa creat *idea* că cum și o ar putea câștiga acea fericire. Domneșeu de și a pedepsit pe om pentru neascultare cu aceasta nefericire, totuși — din iubirea și îndurarea Sa față de creatura sa — i-a dat aceea putere sufletească care se numește *minte*, în care se nasc toate ideile, și așa — și *idea* de a fi fericit, adică a trăi bine, fără griji, a avea ce-i trebuie. Aceasta e fericirea lumească pe acest pământ.

De aceasta idee au fost conduse toate popoarele vechi până la D. Chr. silindu-se a și o realiza fie *carej ori printre cele, ba chiar și cu forția.*

Așa sau iscat războaiele între popoare. în cari cele mai tari subjugau pe cele mai slabe și subjugându-le le luau toate averile, iar pe ei îi aserveu, adică îi lipseu de toate drepturile și libertățile omenești, făcându-i sclavi sau robi, tractând și dispunând de ei în tocmai ca de animale. Așa sau format castele sau rangurile între oameni. Fericirea domnitorilor și a boierilor popoarelor stă într-o posesiune a sclavilor în număr cât se poate de mare, a averilor adunate de acești sclavi, ca argument la aceasta ne servește *Cres reg. Lidiei.*

Domnitori și Boieri toate libertățile supuși-

lor lor le-au răpit numai *libertatea minții de a forma idei și a cugetării*, cari pre lângă toate opresiunile opresorilor sau făcut cursul lor in decursul seclilor, pentru de a scăpa de jugul sclaviei.

Concepția la formarea acestei idei le-au dato însuși natura, arătând că și opresorii sunt tocmai așa oamenii ca și oprimații, și atât aceia cât și aceștia sunt asemenea, deci sunt demni de aceeași soarte.

Numai modul realizării acestei idei a variat foarte mult, căci oprimații se sileau a folosi spre eliberarea lor aceleași mijloace, decari sau folosit opresorii când i-au aservit. De cumva reieșia, căde însuși în același păcat, și aceasta schimbare sau întâmplat la multe popoare înainte de Christos.

După ce *Mântuitoriul* nostru Is. Chr. ș'a început propagarea învățături Sale celei S-te, a învățat pre oameni adevăratele principii ale libertății, egalității, frațietăți și a iubirii reciproce. A învățat că Domneșu n'au creat sclav și domn, ci *om*, merit spre aceeași cință. Aceasta ni-o arată prin nenumărate exemple din viața sa, ne făcând vre-o osăbire între judeu sau samarenean ci toturora le-au vestit de o potrivă cuvântul adevărului.

Toate ideile mari, din cari au isvorit libertatea omenimei dela Chr. incoace, își au fon-

damentul în învățăturile lui; (ce voi arătă mai jos). Tot acolo și au izvoarele toate drepturile sociale, naturale și individuale ale omului precum și modul câștigării acestora pe cale legală și onestă.

Dacă totuși mulți au luptat pentru drepturile omenești în vre un mod cu totul contrariu învățăturilor lui Christos, urmând ca aceia sau cu voea sau abătut dela *adevărul* acelor învățături — ce e posibil — sau au înțeles rău adevărul cuprins în acele învățături, ce încă e posibil.

Din cele înșirate mai sus sa potut vedea că în timpurile mai vechi ar fi fost de dorit ivirea principelor adevărate, pentru a scăpa omenimea de robia sufletească și trupească, iar în timpul mai nou și mai cu seamă în secolul nostru numit al luminării XIX să ivesc atâtea adevăruri în cât nu știi pre care să-lu primești sau să-lu urmezi, de acea foarte corect și John Stuart Mill în opul său „Libertatea” că *adevăruri noi vor fi fost când-va foarte de dorit, dar astăzi avem prea multe din ele.* (Vezi Tribuna din Sept.—dec. 1898.

Întreaga lucrare o voi împărți precum urmând.

PARTEA PRIMĂ.

Despre soțialism.

§. I. Despre soțialism in genere.

Vorbind despre soțialism, de sêne ni-să pune intrebarea, că ce e soțialismul in genere? La ce răspund, că: *soțialismu se numesc unele principii ale dreptului natural al omului, conform cărora toți oamenii au să fie intro formă egali in toate, de oare ce toți sânt fii a unui și acelaș părite curesc, care pre toți ii iubeșce intro formă. Aceasta asertiune o adevereșce chiar S. scriptură (in cartea faceri) dënd drept moștenire egală toturor oamenilot intreg pământul dîcând: » Creșteți și ve înmultiti și moșteniti pământul.«*

Dar aceasta lege naturală pusă de Domneđu nu sa observat nici in vechime, ba nu se observă nici ađi, ci in locul ei, s'a vêrit *materialismul*, acest *idol* ai omenimei carele a căusat cele mai multe rele omeneimei. Materialismul a fost acela care a depărtat pre popórele vechi dela cunoșcința lui Domneđu celui adevêrat, in locuindu-o cu pagânismul cel iubitoriu de fericirea acestei lumi, care precum am mai amintit deja — consta in poșederea averilor și bunătătilor in măsură cât de mare. Foarte puțini erau acei bărbați ințelepți, cari lucrau la abaterea omenimei dela acest *idol* d. e. *Licurg* in Sparta, dar dorere numai cu puțin și tîmporal succes.

Iată dar cu ce a fost înlocuita legea naturală dată de Creatorele până la Isus Chr., care fu trimis de Părintele său cel ceresc, ca să îplinească legea și nu să o strice.

Că cum a înlănit-o o șcim cu toți; dar totuși din punct de vedere al temei noastre mă voi năsuși — după debilele mele poteri — a o arăta mai jos sub alt punct.

Dupa ce am arătat în puține cuvinte, că ce e soțialismul în genere, urmează să răspund la a doua întrebare care iese din tema noastră, și care se înpune după ce arătată mai sus. Aceasta e că: ce e soțialismul modern? La aceasta voi răspunde cu următoarele, că »soțialismul modern este *talmacirea greșită cu voia a principiilor celor adevărate ale soțialismului creștin.*»

Sunt sigur, că nu greșesc, când a afirm aceasta, de oarece soțialisci moderni filosofeață sau mai bine ăis speculeață, ca din talmacirea greșita a principiilor soțialismului adevărat creștin să-și formează adevăruri *noque* și dupa a lor părere și drepte, lipsa cărora nu e simțită. Acestia sunt un feliu de oameni cari găsesc ca e destul dacă cineva fără dubitare primește cea ce ei susțin de adevărat, cu toate că nu cunosc *motivele* acelei *păveri*, pre care nu-s în stare să o apere nici contra celui mai slab atac. De aceea ăic și eu cu J. S. Mill, că »*adevărul care astfelu se stabilește, nu e de cât o superstiție atârnată de cuvintele cari propovăduesc acest adevăr.*»

Ca adevărul ce se cuprinde în principiele profedate de soțialiștii moderni să se afirme ca atari e de lipsă ca acelea să fie discutate de oameni înțelepți, ca să i-să oferească ocașune așă arăta de drept în tôte părțile ce numai prin diversitatea părerilor, respective prin cunoșcerea acelora se pôte întâmpla, căci adevărul la ori ce chestiune (așa și la aceasta) în care e posibilă o diversiune de părerii, depinde dela *cântărire* *motivelor combatante*. Putem dice deci și noi cu scriitorii mai sus citat, ca soțialismlul modern e *somnul adânc al unei idei nediscutate*.

§. 2. Șpețiile soțialismlului.

În punctul prim am vorbit despre soțialisml în genere și despre soțialismlul modern, dar ca să-i pot face istoricul tēbue să-i cunoșcem mai de aprōpe tōate șpețiile soțialismlului, ca așa cunoșcând originea, scopul, principiele și causele lățiri soțialismlului, cu atāt mai ușor să pot arăta dētorințele nōstre față de el.

Soțialismlul, după principiele pre cari să bazează, e de șiasă feliuri; anume a) soțialismlul creștin, b) soțialismlul democrat, c) soțialismlul agrar, d) soțialismlul comunist numit simplu numai comunism; din aceste a isvorit apoi e) soțialismlul anarchic sau anarchismlul, și f) Nihi-lismlul. Despre tōate șpețiile aceste voi vorbi mai în jos.

a.) Despre soțialismul creștin.*

Am vorbit mai sus că D. N. I. Cr. a fost predicatoriul și învățătoriul cel adevărat și Domdăesc al frațietăți, egalități și libertăți pentru omenime. Intregile lui învățături sunt pline de o mulțime de adevăruri, cari fac basa la toată fericirea omenească, atât pre acest pământ, cât și după moarte. Soțialismul creștin încă își are basa în aceste învățături. Ca argument voi înșira câteva spre esemплу din aceste S. învățături

Pima și cea mai marcantă e porunca *iubirei deapropelui*, pre cari se basează și trebuie să se baseze întreaga viață soțială a oamenilor; iar a doua care talmăcește și arată apriat că cum trebuie să fie aceasta iubire și dispune modul relațiunelor reciproce ale oamenimei, e următoria: „Toate câte voiți să vă facă voaue oamenii, și voi asemenea să faceți lor.» (Mat. c. 7. v. 12. Conform acestor învățături, omul tot ce face, și ce trebuie să facă vecinului său, se o facă din iubire, și nici când din alt indemn strein, sau contrariu poruncilor acestora. La aceasta ne indeamnă însuși Mântuitoriul prin întreaga vieața sa cea plină de iubire cătră toți chiar și cătră inimicii săi iar noaue ni-o dă a o înțelege prin mai multe asemănări, cum e d. e. cea despre *samarineanul cel îndurvat*.

Cumcă Domneșeu nici când n'a dorit nici a învățat a se forma între oameni ranguri sau

caste și cari de sau și format conform cerințelor vieții soțiale ale omenimei, nu-i iertat ale considera ca o putere aprimătoare pentru cei supuși, aceasta o adeverește următoarea șișe a Mântuitorului, că: *Nu este mai mare domnul de cât sluga sa, nici solul de cât cel ce la trâmisi pre el.*

Inițierea diferitelor deregătorii a pretinso formațiunea soțiale a oamenimei (coform de venirei sale ca atare), și cari nici când nu-i iertat se treacă ca opresorii, ci ca neșce servitori aleși sau puși de Domneșeu, ca se-i servească pre toți, conform șișei Mântuitorului, ca: *• Cel ce voieșce se fie mai mare între voi se fie toturor slugă.*

Cumcă Domneșeu nu doreșce, ba chiar opreșce adanarea și posederea averilor și a bogățiilor lumeșci (cari sunt causa nașcerii soțialismului) o adevereșce sênțele sale cuvite rostite cătră tênêrul avut din S. Evangelie, când șișe.

• De vrei se fii desevêșit vindeți averea ta și o dă sêracilor. • dar vêșind alipirea lui cătră acelea, a rostit judecata asupra lui si asupra acelorora de un principiu cu el ca: *Mai ușor va intra funia corabiei prin urechile acului de cât bogatul in împêrăția ceriului. •*

Atât din cele amintite până aci, cât din întreaga invêșătură a D. N. Is. Chr. cuprinsa in cărțile legii noaue, scrutătorul înșelept pôte observá, cá fundamentul sau basa vieții soțiale a

omenimei trebuie să o formească *iubirea*, înțeleg iubirea adevărat creștinească, despre care dice S. Ap. Pavăl, ca îndelung rabda să îndură, nu pismuiește, nu să indeletnicește, nu să înalță, nu să trufește, nu defaină, nu caută a le sale, să îndurē, nu cugetă răul, toate le suferē, toate le crede, la toate sperare are toate le rabdă, și care nici odată nu pierē. Dar aceasta iubire abia în siecli primi a creștinătăți a esistat, când creștini numai din iubire își vindeau averile, spre a-sē împărți seracilor, trăind apoi împreună cu aceștia împărțându-și aceași sōrte, simținduse tot odată fericiți că au sēvirșit o faptă plăcută lui Domnedēu.

Diavolul însă n'a potut suferi, ca aceasta iubire să prindă rădăcini în ânima omenilor, ci — spre ai înghiți — a sedit în ânima lor *iubirea de sēne* sau *egoismul* și *iubirea de avuții* sau *materialismul*, cari spre nefericirea oamenimei, sa înrădăcinat mai adēnc, mai cu succes și curând în ânima lor. Aceste două șpeții din urmă de iubire au dat nascere *feudalismului* sau *iobagiei* cea mult urgisită, care 18 seculi de a rēudul au ținut în sclăvie milioane de popōrē cari asudau muncind ca vita spre a indestuli poftele cele hazarde și de multe ori ne ominești ale acelor puçini Domni, cari în îngânfarea lor cea óarbă batându-și peptul răcneau că: »*Și ccriul cât e de asupra locului lui încă e alui;*« și ca pre acela »*nici Domnedēu nu-î poruncesce.*«

Sânta maică Beserică însă conform misiunii sale cei domneșeești, na incetat pre lângă toate pedecile ce i sau opus a vesti tuturor cuvântul adevărului, care are avantagiul de a triumfa tot deauna asupra persecuțiunii. Acest adevăr a fost acela, care aședîndu-se în ânima omenimei, a sădit intrânsa simțul și iubirea precum și dorul de dreptate, egalitate și frațietate. Acest adevăr au fost acela, care au desceptat în mulțimea popórelor subjugate cunoascerea de sene sau demnitatea de om. Acest adevăr au fost acela, care au indemnat pe foarte mulți bărbați asê jertff pentru realizarea lui, durere însă ca mulți dintre acești luptături pentru acest adevăr, sau abătut dela adevărul cel sânt propogat de S. Beserică, și în hiperdielul lor, precum și în ne cunoșcerea deplină a acelu adevăr, i-au dat o alta *direcție*, contrariă celei datei de tesaurul adevărului, adecă de aceeași S. Beserică.

Fiind că tot rêu sau păcatul, pare la început foarte plăcut și indulcitoriu pentru cei cel comit, și indiviții cari au lucrat în acêsta direcția greșită, încă sau grabit a înainta în aceeași direcție, sau esplicândul rêu acela adevăr, sau resturnândul, au format altele noavê, sê înțelege contrare celui creștinesc. *Talmacirea în direcția aceasta greșită a adevăratelor principii sau adevăruri ale soțialismului creștin (precum am mai amintit) este soțialismul mo-*

dem, care e de trei specii, anume: socialismul democrat, Comunist și agrar, despre cari in special voi vorbi in cele următoare.

b) Despre socialismului democrat, Comunist și agrar.

Socialismul democrat, socialismul comunist, numit și numai Comunism, și socialismul agrar se numesc in termen general *socialism modern*, fiind că in prezent se lătesc in mod ingrigitoriu in toate țările, mai cu samă intre poporul de rind sau muncitoriu. De și e după numire socialismul modern de trei specii, in fond inse sunt tot una. Deodată sau format la inceput, de o potrive sau lătit și se lătesc fiind că urmăresc același scop, nutresc sau susțin aceleași principii, având de propogătoriu pe aceeași indiviși sau *soți de principii* — cum se numesc ei. Spre a-mi motiva cele diuse mai sus, voi citi câțiva socialisti de pre la inceputul acestui secol. Primul a au fost Francezii *Fourier* (intre anii 1830—40) a cărui idee fundamentală a fost »*Lupta seracilor — contra avuților, și împărțirea egală a bunurilor.*« La 1840 a urmat *Cabet* cu opul seu numit: »*Călătoria in iccaria,*« in care descriinduși ideile republice, *nu recunoște* a exista mai multă avere privată, ci numai împărțirea egală a lucrului și a profitului intre oameni. Lui

ia urmat *Providon* cu opul seu intitulat »*Contra proprietății.*« in care numesce poșederea averi private, de o *hoție comise contra soțietăți.*

Mai practic de cât cei amintiți până aci a cuprins aceasta cestiune *Ludovic Blanc*, care in vestitul său op intitulat »Despre regularea lucrului« edat la 1841 na cerut mai mult, de cât *sè li se dee ocașiune spre a lucra și a câștiga toturoa cari sunt ați de lucru.*¹⁾

Spre a arăta uniunea ideilor fundamentale a acestor trei specii de soțialism, voiū defini — după scriitoriū supra amintiți — pe fie care speție.

Soțialismul democrat urmărește și politică de oarece eđice sistarea tuturor dignitațiilor ereditare incepând dela domnitor până la cel din urmă nobil și egalitate in poșederea averi și in suportarea greutăților.

Comunismul eđice (pre lângă cele ڊise la soțialismul democrat) sistarea totală a proprietăți private, și împărțirea egală a aceleia.

Soțialismul agrar pre lângă acceparea celor inșirate mai sus eđice împărțirea și a lucrului și a profitului precum și a pământului.

Din aceste inșirate aci, potem fi inclar cu scopul cel urmărește acest soțialism, despre care mai pre larg in următoarele.

¹⁾ Veđi Szabó Ferencz *Europa története* T. II. pag. 102—124.

§. 3. Scopul socialismului.

Ca onorata adunare să-și poată mai bine închipui că ce scop urmăresc socialiști moderni voi cita aci mai întâiu docma socialistă, redusă la următoarele patru puncte de sociologul *Gustave Le Bon*.

1. Suprimarea prea marelui inegalități a averilor, prin impozite progresive, și mai cu seamă prin taxa de succesiune în destul de urcate.

2. Întinderea progresivă a drepturilor statului sau dacă voiți a colectivității, care va înlocui statul și de care nu se va deosebi de cât prin nume.

3. Remiterea pământului, a capitalurilor și industriilor, a întreprinderilor de tot felul în mâinile statului, exproprierea proprietărilor actuali în folosul comunității.

4. Suprimarea liberei concurenței și egalitatea salarelor.

Din aceste patru puncte cea de al treilea însemnează curat și simplu resturnarea radicală a organizării sociale de astăzi. ¹⁾

Din acestea apare în lumina sa scopul socialismului modern, care de și e de trei, specii, se unește în idea în veci ne realizabilă *de a preface toată lumea într-o republică, în care toți să fie egali posesori, lucrători, direcționiști, domnitori, și încă toți oamenii să fie oameni virtuțiști* — după *Robespierre*

¹⁾ Trib. nro. 35—1899 P. S. Aurelian.

— care se fie singurul ligament între ei. Că cum ar fi o atare republică, ne putem închipui, îndată ce vom ceti cu atențiune istoria revoluțiunei *franceze* dela anul 1789, in care Jacobini și Sanscueloeti, cari nau fost altceva de cât soțialiști fanatici, ascunși sub aceste numiri și portând masca liberalismului.

Din cele pre merse in acest punct sa potut observa scopul soțialismului modern, despre care a vorbi mai pre larg nu-mi permite cadrul acestei teme, mă voi năsui insă a arăta in următorele istoricului, ca dupăce i vom cunoșce istoria in trecut, se potem scoate invēțiătura pentru conbaterea lui in present.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

§. 4. Istoria soțialismului.

Soțialismul modern își are isvorul in evul est mai nou, căci in evul de mijloc, dar mai cu sēmă in evul vechiū, nu dăm aproape de loc de urme soțialiste, — numai in istoria Romei dăm de o datină asemenea principelor comuniste de care se foloseu unii Patricii intru ajungerea unor inpresiuni sau a influința prin ele asupra domnitorilor, precum și domnitori asupra acelora și a poporului, spre ași ajunge vre on scop oare care. Aceștia dădeu apoi Plebeilor petreceri (mâncări și bēături) cari sūnt amintite in istoria sub numirea de »Panem et circus«, cari au devenit đicala generală in Roma. Alte urme nicăiri nu aflăm in istoriă pe acele tēmpuri.

Primele Principii soțiale au fost lățite de D. N. Isus Chr. și de S. Apostoli, cari după cum am mai amintit mai sus au fost basa pe care sa cladit soțietatea omenească dela Christos in coace.

Aceste se înțelege au fost principiile soțialismului creștin cari au fost propagate in înțelesul lor cel adevărat de cătră s. beserică, acceptându-le și ținându-le in același înțeles și credințioșii acestei beserici, până pe tîmpul iviri *protenstantismului*.

Protenstanții (înțeleg pe cei dela inceputul acestei ere) au fost acei oameni, cari după ce sau săturat și împertășit din isvorul tuturor-învățaturilor acărora singură păstrătoriu, cultivătoriu și lățitoriu a fost S. beserică, — leau folosit toate acelea contra acestea, respective spre combaterea și răsturnarea acestor învățături și a foculariului acestora adeca a besericii. Protenstanții au susținut și susțin și adî că ori și cui e iertat a tălmăci S. scriptură, de care principiu folosindu-se o-au tălmăcit-o intratătea forme, in cât nici ei nu știu că care tălmăcire e mai corectă. Fie care dintre acești tălmăcitori voind a-și câștiga aderenți, sa năduit a schimba adevărurile ddeșci ale credinței creștine, și ale interpreta după pofta, dorința și tîmporamentul său, ba unele neplăcându-i le-a omis de tot, formân l el însuși altele noaue atârnoătoare dela tîmpora-

mentul, pofta, impregiurările vieții sale, cum și dela impresiunea lucrurilor sau a întâmplărilor vieții oamenilor, între cari trea.

Așa sa format *amăgitoarea filosofie a lumii acesteia*, la care Sântul Ap. Petru ne face atenți, *ca se nu ne amăgiască.*

Având omul dela natură aplicare mai mare spre rău decât spre bine și principiile acestei filosofii sa lătit între oameni și sa înrădăcinat în ânima lor; — se înțelege primo loco la cei învățați și bogăți, căci acestia totdeauna au avut mai multe aspirații, sbătându-se în continuo a trăi ferice pe pământ, care și o socotesc a fi în împlinirea desmărdațiunilor și a postelor trupești; — adecă a trăi fie care după cum i dictează mintea sa. Fiind că poporul Frances și Anglesiu au fost cele mai înaintate în cultură, și aceasta *spoiala* de filosofie după cum o numește *Bacon* tocmai la aceste poporă, dar mai cu séma la Francesi a prins rădăcini mai adânci. Aceasta o dovedesc mulți cultivători a acestei filosofii, d. e. Voltaire, Dumas ect. Acești filosofi și poeți au răspindit *o mulțime de idei noauă înșelătoare, cari totdeauna la memoriile clasice ale evului vechi sau referit*, abătându-se intenționat dela principiile religiunei creștine. ¹⁾

După lățirea acestor învățături sau format mai multe *secte* d. e. a luminaților și a puritani-

¹⁾ Szabó Ferencz E. T, I. pag 19.

lor, ca societăți secrete, și cari toate planurile lor voeauă ale esecuta cu forța, luându-și ca asioma cea mai mărcantă a lui Voltaire: *ecrasez-l infamie* adică: *sugrumați infamia adeca beserica*, pe care avea să-o suplinească exclusiv domnia minții, fiind că beserica și învățăturile ei o țineau a fi cauza la toate relele venite asupra omenimei, ca cu dreptul ori pe ne dreptul o scim cu toți și va apăre și din ce va urma mai jos. In aceste secte a incolțit și simburele soțialismului democrat și a anarchismului, ce asemenea se va vede mai pre larg in următoarele:

Am amintit mai sus, că sectele illumi-națiilor și puritene au născut *soțialismul democrat și anarchic*, care sau ivit mai ântâiu la coloniile englesi ai Americii de nord, cari aparțincu sectelor puritane sau quäkere, cari sau resculat sub conducerea lui Geörgie Washington, — iar in Francia au fost transpusă de oastea conduse de La-Fayette, care au fost trimis de Francia intru spriginirea resculațiilor contra Angliei. ¹⁾

Aceste principii reformatoare au fost primite in Francia cea doritoare de a fi prima in toate — cu brație deschise și șau aflat foarte mulți acceptători și respânditori. Lă aceasta imbrățișare a contribuit foarte mult temperamentul sanquinic al poporului francesu, dar mai cu samă stările desolate și opresiunea prea ne

¹⁾ Sz. F. O. cit. p. 21.

ominescă a aristocraților imbaibați cari domneau pe timpul lui Luđovic al XIV-lea și a urmașilor săi.

Mai mult inse de cât toate aceste a contribuit o mulțime de scriitori *utopiști cu aspirațiuni reformătore*, cari sub masca *liberalismului*, propogaă tot felul de tendenție opunătoare intereselor soțiale și politice a oamenilor.

Dintre scriitori acestea mai marcanti au fost pre lângă amintitul Voltaire, încă George Sand; Sue, Gancier, Saulie, Dumas, Cock, Bazac ect. Acești scriitori au respinđit intre popor — prin așia numită literatură de moda sau romanuri tot ce putea se le aprindă patimile spre a comite fapte *netrebnice și immorale*, mai cu samă inse spre a escita ură contra soțietății esinvente pre atunci dar mai cu séma contra besericei, pe care — pentru invătăturile sale pacinice — o țineu a fi cauza la toată opresiunea.

Voiu aminti aci unele opuri a unora din acești scritori, cari au fost cele mai marcante intru respândirea acestor idei; anume: a) »Secretele Parisului« provocau directe revoluția, — »Gidanul ratacit« i*și aciția cetitori la cea mai turbată ură contra besericei, — iară »Martin« a fost scoala immoralității (curviei), — ba unii ca V. Hugo prin romanele lor democratice, intru acea se sbăteu, că proletarismului sei caștige victorii, punând pe Regine și alte dame aristo-

cratice în relațiuni cu cociși servitori ect., — iarși alți, ca M. Xaver — scrieu contra iubirei și a înțelegerei, ca basa ale căsătoriei — rēdicand banul, ca pre singurul mijloc de fericire. ¹⁾

Că cum ținteu acei scriitori și mulți aderenți ai lor, prin insultele lor îndreptate contra besericei, la nimicirea tuturor intereselor (stărilor) soțiale și politice, se poate vedea din unele citaciuni de ale acestora, pre cari le voi aminti și eu aci; — așa *Chalier* striga sfarmând crucea lui Isus în Lyon, ca: »nu-i destul numai pre opressorul corpurilor (Regele) al omori, ci și pe al spiritelor (adeca pre Domnedeu) trebue împins de pre tronul sēu.» ²⁾ *Hervegh* poet revoluționar cântă »Smulgeți crucea din pământ» ³⁾ iar *Becker* dicea intron blachet apărut în Gemf, că »Religiunea trebue scoase afară din soțietatea. Noi nu voim libertatea religiunei, fără lipsa inreligiosității.» ⁴⁾ Chiar între învățătorii francesi încă au fost prins rădăcini aceste învățături deavolesci, căci la 1792 aug. 22. prin un beat anume instruat au cerut dela Convent stergerea rogăciunilor către »asa numit Domnedeu.» ⁵⁾

Din cele înșirate până aci în acest păragraf, sau potut vedea, că toți scriitorii ca propăgatori a reformelor soțiale și politice sau silit a submina auctoritatea ecclesiastică și a amēgi pre

¹⁾ Veđi Sz. F. O. cit. p. 130 132.

²⁾ Sz. F. O. cit. p. 228.

³⁾ O. cit. F. II. p. 12.

⁴⁾ O. cit. p. 531. nota.

⁵⁾ O. cit. p. 249.

oameni cu întipuirii de ale egalității, și cari nu cunosc respective nu vreau a cunoșce a fi mai mari de cât ei nici după avere, nici după rang ori oficiu, sau după caracter ori morală, uitând cu voaia acea, că: *unde nu există aceasta auctoritate, acolo numai anarchya e posibilă.* ¹⁾ Aceasta a fost *fasa primă* a soțialismului, care n'a fost altceva decât *o utopie*, iar adeptii ei neșce *utopiști*, a căror vis nici când nu se va realisa, din cauza că au voit și voiesc fără Domneșeu a și-lă realisa, dar fără ajutoriul și scutul lui nimic bun și folositoriu nu se poate face, ci numai înșelătorii, crușimi vârsări de sânge ect. — ca martor la aceasta afirmașione ne poate servi *Revolușia cea mare Francesă* dela 1789 și anii următori, care afară de dauna in oameni și avere au fost un adevărat sbiciu alui Domneșeu pre țeara și poporul frances a cărui urmări amară le-o gustat de atunci până aș și le-va gusta încă Domneșeu șcie până când și cari toate au fost, sunt și vor fi urmăriile lăpădări sale de Domneșeu, neascultarea deșosirea, deslipirea și depărțarea dela propagatórea invășăturilor lui, adeca de S. beserică.

Acésta fașia a soțialismului s'a finit și ie deodată cu sugrumarea acestei revolușii prin Napoleon Bonaparte, de și ca atare publice nu sau fost arătate până mai târșiu la anul 1848 (ce voi arêta mai jos) ci a figurat sub masca liberalis-

¹⁾ T. I. O. cit. p. 206.

mului, ca propăgătoare a libertății, egalității și frațietății.

După încetarea fazei prime sa ivit *fasa a doua* a soțialismului, adica cea *filosofică sau ideală*, care a fost propogată și creată în scris de neșce filosofi cu aspirațiuni reformătoare. Acești filosofi au fost eșiți din scoalele lui Saint Simon, Fourier, Auguste Comte ect. cari sau născut și trăit la începutul seclului nostru. Adepții acestui soțialism au fost toți oamenii de sciință cari cu toți urmăreau reforma soțială prin mijloce cu totul pacinice.

Sistemele soțialiște și reformătoare propusă de acest indiviți, erau prea pacinice pentru ca să poată împedă și mulțami acele spirite ardătoare cari în dorința lor de a fi folositori ome-nimei, doreu să facă reforme radicale și să așeză soțietatea pe alte basă decât acelea pe care traça dela întemeerea ei.

Prin aceasta soțialismul a intrat *in fasa a treia*; a devenit *soțialism revoluționariu*. Acest soțialism a lasat filosofia la o parte, au vedut ca nu scôte la capăt numai cu teoriile și a cautat, ca prin mijloace violente și revoluționare se schimbe starea actuală a soțietății. ¹⁾

Am amintit mai sus, ca soțialismul nu sa arătat publice, ci sub masca liberalismului a

¹⁾ Veți disc. D. P. S. Aurelian din Tribună Nr. 35 din 1899.

fost propăgat, de sene urmează, că a trebuit se vine un tîmp când se pășească și în public adevărat să se manifesteze ca atare publice și să arete cea ce poate și de cei capace, cunoscându-i astfel direcția (în întreaga lumina sa) ce o urmărește.

Prima pășire publică a soțialiștilor democrați sa întîmplat la 12 Sept. 1847 în Offenburg ¹⁾ iar în Franța sa manifestat la anul memorabil 1848.

Că cât de tare își iubesc soțialiștii patria o arată cazul cu soțialiștii francezei la anul 1871 când li s' aflu patria în cea mai mare primesdie ei s' încercau a provoca războiul civil.

Toate tri fazele amintite până aci a soțialismlui sau lătit numai între locuitorii orașelor și mai ales între lucrători și profesioniști, cari sau alipit cu grămada la aceste principii. Fiind aceștia de regulă neste oameni semidocti, au fost și sunt cei mai eccesibili pentru ori ce inovatie, așa și pentru realizarea ideilor soțialiște. Ba chiar și propăgători de ai soțialismlui încă au fost foarte mulți profesioniști, d. e. Treichler în Schwaicz, Weitling colfa de croitori din Prusia. ²⁾

După sufocarea mișcării soțialistă din anul 1871 vedînd că adeptilor dela orașe sunt prea debili de ași vede cândva poftele împlinite, sau propus a face propagandă și între locuitori sau

¹⁾ S. F. O. cit. p. 29.

²⁾ Sz. F. T. II. O. cit. p. 102.

economi dela sate prin ce sa format speția a treia a soțialismului adecă *soțialismul agrar*.

Tot odată vėdind soțialiști mai descepti re-proba generală a mijlócelor de luptă intrėbunțate până aci, șau schimbat imparte metoda de a proceda (a lupta). Ađi soțialistul numai este nici filosof, nici in *cătva* revoluționar.

Ađi soțialismul șa ințeles interesul, și sa organizat intru un partid politic soțial și vre sė-și ajungă scopul *barėmi la părere* pe cale legală și constituțională. ¹⁾

Prin aceasta a trecut soțialismul *in fasa a patra* adecă in politică, care in țerile occidentale iși a deja ponderositatea sa, ba chiar in parlamentele acelora, șa asigurat oares careva in-sēmnetate.

Agitătorii soțialiști in cea mai mare parte au fost Jidani, cari totdeauna o au făcut aceasta pentru de a trage ei folos din ea, căci și după trupele lui Napoleon prin Italia, Egipt mergeu cu dróea, casė poată cumpėra pe nimica toate prėzile cele mai prețioasă, cari le luau la in-demnul lor soldații din muzeele și dela locuitori aristocrați a orașelor căzute in mână lor, — iar in tēmpul mai nou tot jidani ca Julius, Levisohn Held, Jung, Prutz etc. au fost, cari agitau lucrătorii contra religiunei creștine, a domnitorilor ect. ²⁾

Din istoricul soțialismului sa potut observa

¹⁾ V. Trib. Nr. 36—1899

²⁾ Sz. F. O. cit. p. 237—247.

și încă lămurit, că aproape întreaga propagandă a soțialismului modern nu e alta de cât neșce utopii sau idei seducătoare, cari au facut să rătăcescă o parte mare a omenimei. Mulți vor întrebă cu soțialogul filosof John Stuart Mill, că: »e necesar oare, ca o parte a omenimci să rămână în retăcire pentru a face posibilă realizare adevărului,— « la care voi răspunde și eu tot cu acest învățat că nu e necesar, căci: »adevărul triumféza tot dea-una« ba încă mai cu efect, dacă luptăm pentru realizarea lui pe cale cinstită și legală.

Dacă mă veți întreba însă, că de ce șau aflat aceste idei rătăcite atâta luptători și accep-tatori, răspund, cu acelaș învățat că: »Oamenii nu sunt mai fervenți luptători pentru adevăr, de cum sunt de multe ori pentru rătăciri.« ¹⁾

De și din istoricul soțialismului sa potut vedea cauzele formării aceleia, totuși în părăgraful urmator voi vorbi în cateva trăsuri despre ele.

§. 5. Causele formării și a lătirei soțialismului.

Am arătat, mai sus întrun alt părăgraf ca ce e soțialismul în genere. Am arătat și acea, că cum sa format soțialismul modern, iar din istoricul acestuia sa potut vedea fazele prin cari a trecut sau cum am dice formațiunea sa ca atare, — urmează ca se vorbesc și despre cau-

¹⁾ V. Trib. nării din Sept.—Oct. 1898.

sele acelei formări, precum și despre lățire a-celuia.

Causa primă a formării soțialismului au fost precum am mai amintit intrun alt loc *esplificarea greșită a principiilor soțialismului creștin*.

A doaua a fost *feudalismul* sau *iobagia*, care in tot tîmpul dela Christos in coace până la 1848 ca o plaga a ținut milioanele popoarelor in continuă apăsare și desprețuire din partea domnilor feudali, ne recunoscînd nici chiar demnitatea de om a supușilor săi, ei țineau ca omul numai dela baron in sus să începe, și care apăsare de regulă devinea un sistem de tortură sau schingiuire pentru acei supuși. Prin desprețuirea innăscută a domnilor feudali, față de iobagii lor și prin brutalul tractament de care iau impertășit, ei inșiși au contribuit mai mult la nașcerea *urei* și a dorului de *reșbunare*, din care a isvorit apoi mai târziu soțialismul, anarchismul și nihilismul, cel urit de toți oamenii onesti și binevoitori ai intregiei omenime.

A treia cauză a fost *lăpędarea și abaterea dela legea lui Christos*, prin ce sa lățit intre oameni necredința față de tot ce e domneșcesc, ba unii au negat chiar și esistența lui Domneșdeu, inlocuindul cu natura și cu mintea, iar pe om lau definit a fi *animal rațional*, merit a trăi ferice in asta lume, combatând esistarea altei vieți după mórte, sau a fericirii celei eterne.

De aici au urmat, că și în acei nefericiți încă să sădit dorul de a fi fericiți, cu care să sădit tot de odată și ura cea mai inversiunată contra domnilor, invidiindule vieța cea plină de plăceri, urmată din poșederea abundantă a averilor câșcigate și adunate în mare parte de acea.

Iată dar domnilor, că ce a contribuit la formarea și lățirea soțialismului.

Arma cea mai puternică a soțialiscilor întru lățirea aceluia au fost și este *presa*. Prin urmare prin presă au respindit și respindesc soțialiștii toate ideile favorabile piincipiilor soțialiște, cu care tot odată combat pe acelea, cari li se par ne priinciosă pentru ajungerea scopului lor. Fiind că beserica cu invățaturile ei a fost și sunt acelea, cari i-să opun tot deauna, atacul lor încă în contra acesteia e îndreptat mai tare. Prin atacurile lor contra besericeii soțialiscii au respândit tot ce e contrar moralei creștine, prin ce toată reputația și onoarea lor e nula, — iar pressa lor e cât se poate de rea despre care putem dice și noi cu *Von Hellwald* că: *»promovează demoralizare și răspindește prostia,«* între propagatori au escelat de regulă Jidovii, având foarte bună ocasiune a o face aceasta prin crășmele ce le țin, cari se pot considera de leagânul acesteia.

Că cari i sunt urmările soțialismului le voi arăta în cele următoare.

§. 6. Urmările soțialismului.

Precum toată acțiunea își are urmările sale bune ori rele, precum a fost ea însași, așa și soțialismul inca-și are urmările sale, — durere. — însă, că urmările soțialismului au fost și sunt totdeauna rele, ce se poate vede din ori ce acțiune a soțialiștilor. Prima și tot odată cea mai rușinoasă și înfiorătoare ispravă a soțialiștilor democrați ascunși sub numirea de *Jacobini*, și Sanscuelăți au fost revoluția cea mare Francesă dela 1790. Sunt cunoscute tuturor cari au cetit istoria acestei revoluții isprăvile regimului de teroare sau a *conventului*, compuși din aderenții principiilor democratice. In aceasta revoluție s'a manifestat pre deplin *iubirea* soțialiștilor democrați față de domnitori, aristocrație, și beserica, pe cari le-a tractat mai sêlbăticește ca și cum ar fi făcut-o neșce *canibali*.¹⁾

De acest spirit sunt pătrunși până adî toți soțialiștii, căci toate manifestățile lor au dejenerat in revoluții sângeroase, prin ce au arătat înrădăcinarea simțului revoluționar in inimile lor. Aceasta o dovedesc și principiile lor care erau scrise pe stindardele lor la 1848 și 1871 in Paris pe cari le voi inșira și aci precum urmează; » *Pâne sau moarte*, — (care e aceeaș cu a bandiților vestiți, » *că bani sau viață*») » *ori cu lucru a trăi ori in luptă a per.* și *e mai bine a muri curând de un glonț, de cât pe incetul de foame.* »²⁾

¹⁾ veđi și la pag. 19.

²⁾ Sz. F. O. cit. p. 165.

Principiile soțialiste au scos afară din inima propagatorilor și aderenților lor, mai ales două simțeminte nobile și chiar cele mai valoroasă, fără de cari omul nu e demn nici a vieții. Aceste simțeminte sunt: cel *religios-moral*, și cel al iubirei de patrie, sau *național*. Aceasta sa manifestat foarte clar acum doi ani, când soțiaștii au inscenat o mișcare a menințătoare chiar in patria noastră și care numai cu forți sa suprimat. Ei sberau in gura mare, că: »Nu le trebuie Domneđeu, nu le trebuie patrie, nu le trebuie rege, nu le trebuie nimic numai pâne.» O Domneđeule, cum se numim pe acesti rătăciți, căci ai numi oameni creați după chipul și asemênarea Ta, — nu-si vrednici! La acestea nu Tu, prea bune Creator, le ești Domneđeu, ci *burta* lor le este totul pentru ce trăesc, ea le este Domneđeu, căci numai pentru ea voiesc a trăi și a lucra.

Iată dar domnilor urmările propagânde ale soțialismului modern pe care o putem defini cu următoarele cuvinte, de o *lepră soțială*, care si-leșce pe adeptii sei a se lăpeda de Domneđeu, de beserică, de patrie, de națiune, de domnitor, și a dice nerespectarea legilor patriei, reușirea forțiată a poftelor ei contrare intregii ordine soțiale creștine, propagată de Domneđeu omul carele a fost, este și va fi in veci piatra un-

ghiulară cea mai solidă a existenței societății o-menești.

Nu pot a nu aminti aci și aceea, că și în învățăturile socialiste încă se află și câte ceva bun, numai însă cele rele intrec pe cele bune, din care cauză se trag la indoială toate intențiile bune ale lor.

Trăbue să amintesc tot aci încă și aceea, că *anarchismul* și *nihilismul* nu sunt alt ceva, de cât *socialismul cel mai ultraist*, care are acelaș plan ca și socialismul democrat, comunist și agrar și urmărește aceeași țintă, numai în modul executării planului să diferesc, că cum voiesc a și-lă realiza acestia din urmă, o dovedește tristul *cas* / *din anul trecut* întâmplat în *Genf*, cu M. S. Impărăteasa-Regina noastră, despre care a ma, vorbi în special e cu totul superflu.

Cu aceasta aș fi terminat partea primă a acestei lucrări, în care după modestele cunoștințe și debilele mele poteri m'am năsuit a face fraților colegi cunoscut socialismul cu direcțiunea, sau scopul și urmările lui urmând ca în partea a doaua a lucrării acesteia se desvolt tema pusă de Ven. Comitet despre care însă în următoarele.

Ar fi trebuit să vorbesc mai pre larg despre socialism, dar de o parte ne permițindu-mi

cadrul acestei teme și așa mai pre larg lucrată de cum a fost hotărîtă din partea Ven. Comitet, iar de altă parte propaganda soțialistă se face mai mult în secret, de unde urmează, că a pune mîna pe foi și opuri de ale lor, încă e foarte greu. Tot ce am putut afla, a fost prin unele foi pătrunse de spirit religios, și din cât-va din scriitorii mai marcanți.

Partea a doua.

§. 7. Dătorințele învățatoriului ca crescător față de direcțiunea greșită a soțialismului modern.

Istoria — acest magistru al timpului — ne arată, că totdeauna când a fost ceva de început, adică vre un lucru mare pentru omenime, acela a trebuit să se înceapă pe cale educativă, sau a creșterii, cădînd astfeliu sarcina totdeauna pe învățatori, ca pe cei chemați de Provedință spre a regenera, a reforma, a introduce învățături noauă, folositoare, a combate rătăcirii înrădăcinate, moravuri și aplicări rele și ale înlocui cu altele bune, folositoare atît trupului cât și sufletului. Aceasta ni-să impune și față de direcțiunea greșită a soțialismului modern, care o am arătat în partea primă a acestei lucrări.

Fiind că singurul punct fix de sprigin e religiunea după ȕisa lui Maine de Biran și eu din acest punct de vedere mă voi năsuu a arăta *detorințele invetătorului* față de greșita direcțiune a soțialismului, ce cred că nu-mi va lua-o nime de greșeală, dacă se va gândi la *idealul* invetătorilor creștini, cărora și eu aparțin, și la axioma fundamentală a creșcerii creștine, care e: » *Creste-l pre om după chipul și asemênarea lui Domnedeu.* » Cum că numai cu filosofia religiunii creștine se poate combate ori ce altă filosofie greșită, și față de filosofia soțialistă numai cu ajutorul acesteia ne putem opune sau lupta. Dar ca aceasta se-o putem face cum se cade, trēbue ca se ne năsuim ca cunōscerea comorilor ne sēcate ale religiunii se ni-le insușim cât de bine, și după cum ȕice Montegassa se o avem tot deauna tovarășe in vieatā. Altă filosofie nici că ar fi ducătoare la scop față de atari oameni cum is și soțialiștii moderni, cărora uu le trēbue Domnedeu și credință, nu-le trēbue patrie și rege, ci numai lucru pucin și plată bună, a mânca și bea berechet, adecă a trăi pentru lumea aceasta.

Meditând cât de pușin asupra simțurilor, cari trēbuesc cultivate in fiă-care om încă din frageda sa copilărie, dăm și de acelea, cari se opun directe filosofiei soțialiște moderne de unde urmează, că și dătorința cea mai esențială a invē-

țătorului ca crescătoriu e: *cultivarea acestor simțuri în copii, și nutrirea lor sau mai bine dis lățirea acestora în cei adulți*; — ca așa ce câștigă în școlă ca copii, se se înmulțească și se aducă fruct în cei adulți. Aceste simțuri sunt trei; anume: a) cel religios-moral, b) cel patriotic și c) cel al laboriosității, despre cari în special mai în jos. Pre lângă acestea mai trebuie cultivat încă una dintre frumoasele virtuți creștinești, care este *„indestulirea*», despre care asemenea voi vorbi mai în jos la alt punct.

§. 8. Cultivarea simțului religios — moral.

Cultivarea simțului religios-moral ni se impune ca prima dătorință față de direcția greșită a socialismului modern, pentru că chiar pentru slăbirea, ba chiar la stirpirea lui lucră și socialiștii moderni; — știind prea bine, că fără de aceasta simț, omul devine un instrument flexibil ori spre ce, dar mai cu samă pentru primirea unor idei mult promițătoare în aceasta lume, — cum sunt și cele socialiste, — precum și pentru realizarea lor fie cu ori ce preț. Prin stirpirea acestui sânt se nezuesc socialiștii la respândirea necredinții în o altă viață, după moarte dîcând, că omul numai pentru lumea aceasta trăește, iar păcatele de ori ce specie, dacă se comit pentru realizarea ideilor lor, le înșiră ca

fapte eroice, — la ce tot numai prin stirpirea acestui sîmț pot ajunge. Iată dar pentru ce trebuie, ca pe cultivarea acestui sîmț, — să punem pondul cel mai mare. Cultivarea acestui sîmț însă numai așa se poate, dacă toată învățarea noastră va fi petrusă de spirit religios, — adecă să fie basată pe religione. Cumcă aceastea așa trebuie să fie și nu altcum, ni-o arată S. scriptură prin mai multe sentințe, dar mai ales prin epistola S. Ap. Pavél cătră galateni, când dice: »*Dacă cineva rostesce (învață) ceva afară de cea ce a primit dela mine, blăstămat să fie*« (I. 9.)

Acest simț î-l putem cultiva predând fie care obiect de învățămînt, căci nu este lecțiune sau studiu din care nu am putea deduce sau de monstra acea ce dice *Guirot* în opul său »De la democrație au Franse,« că: »*Religiunea creștină este putere tutelară, care de atâtea veacuri a veghiat și făptuit mai mult de cât ori care alta pentru demnitatea moralei și pentru cele mai înalte interese al omenimei.*« Istoria ne arată apriat, că toți oamenii mari ai tuturor popoarelor au fost tot odată și religioși, — iar cei slabi de regulă au fost nereligioși.

Tot din istorie se poate arăta copiilor, că toate popoarele cari au ajuns la cultură, bună stare, renume și putere numai prin religione au ajuns, iar cele cari sau lapădat de religione,

au decădut și decad mereu, sau cum am
 țice ele înșile prin necredința lor își sapă mor-
 mântul.

Prin acest studiu putem convinge pe sco-
 larii noștri despre ceea ce țice și *A. de Tocque-
 ville*, că: *respectarea cultului divin este o cauză de
 existență a statelor, desprețuirea acestuia însă cau-
 zază decăderea lor.* Tot la acest studiu putem
 documenta elevilor, cu învățatul supra amintit:
 că: *»Necredința este un accident, și că: nu-
 mai credința religioasă constituie starea norma-
 lă a omenimei.* Tot din acest studiu se pôte
 documenta cea ce țice *Cicerone*, că: *numai prin
 religie se pot birui și domina națiunile.* (Veți
 Calend. Minervei de pre anul 1889)

Cu ajutoriul sciințelor naturale încă putem
 foarte mult imprima sântiul religios-moral în
 băeți, căci întreaga natură, cu tôte operile
 sale și întreg glasul său, ne strigă și ne a-
 rată mărirea lui Domnedieu și demonștră esis-
 tința Lui.

Pe scurt trebuie cu ori ce preț — dacă
 vrem să fim la înălțimea chemării noastre ca
 creșcători — să arătăm și să convingem pre cei
 încrezuți grigiți noastre, că; *»Increderea noastră
 trebuie să fie în cărțile cele sânte.* (Macab. I
 12. 9.) și nici când în vorbele seducatorilor și
 a blăștămașilor, cari strică moravurile cele bune,

(Cor. I. 15. 33.) și „fug și să grăbesc ca să versă sânge.” (Pilde 15. 16.)

Simțul religios-moral, iubirea și alipirea de S. beserică, trebuie să se înrădăcineze din ce începe tot mai mult în poporul român, căci aceasta ia fost arma cea mai puternică, cu care sa apărât și susținut ca națiune în decursul atâtor ani de robie la care a fost supus, acestuia are de ai mulțami desceptarea, lumina și rădicarea din tîmpul present; tot acesta e acel simț, care i-l va ajutá a-și implini chemarea ce-o are în ostul Europei, ca popor de vițá latină. Trebuie ca toți, câți suntem chemați a lumina și conduce, să nu incetăm a nutri sufletul cu învățaturi religioase scoasă din nesăcatele comori ale credinței celei creștine, făcând astfel din el popor ales lui Domneđu, cu simțaminte curate creștine, cari dacă le va pastra și ținea cu scumpătate, să va chema *drept* înaintea Domnului. Despre acești drepti dice Domnul la înțelepciunea I. Sirach. c. 7. v. 8, că „*vor străluci ca lumina, vor judeca neamurile și vor domni preste ele.*”

Trebuie ca să prindă rădăcini în inima fiecărui Român, că nu numai cu pâne putem trăi, — cum dic soțialiști — ci și cu cuvintul lui Domneđu, iar faptele morale să le respecteze fiind conșinși de sântenia lor, și nu numai pentru

ochii lumei. Trăbue ca se arătăm după sântele învețături, că omul în această lume e un ostaș luptătoriu pentru dobândirea fericirii celei eterne după moarte, și nici când pentru esistența sa căci *»cel ce nu are speranță în cele viitoare,«* ci trăește numai pentru aceasta lume deșartă cum ȳic soțiaștii, *»acela e blăstămat,«* ȳice S. scriptură la esemple 24. 20.

Să ferim poporul nostru tot, prin cultivarea acestui simț, de a nu dori a se înbogăți pe ori ce cale cum ȳic soțiaștii Jidani, ci numai pe cale dreaptă; căci numai atunci va fi întru adevăr avut, și se vá bucura de averea sa, când acea va fi câșcigată cu muncă dreaptă, și bine cuvântarea Domnului va fi preste ea. Trăbue se arătăm poporului nostru, că *»dacă nu va zidi Domnul casa bunetălor, noi în zădar ne ostenim.«*

În zădar se ostenesc și soțiaștii moderni, ca talanții (averile rangurile etc.) dați de bunul Creator omenimei, se-î imparte într-o formă după caprițiile lor, căci aceasta numai acelaș Creator o-ar putea face, dar că aceasta e imposibilă, o arată prin împărțirea talanților din S. Evanghelie, și foarte înțelepțește, căci El cu nemărginita sa înțelepciune a știut și știe, că care-s demni de *»dece, cincî, ori un talant,«* — tot El va cere în samă dela fiecare talanții dați cu câștig, și dacă între cei cu talanți vor fi și slugi netrebnice,

carî talantul căpătat, în loc al folosi spre castigarea plăcerii Domnului său, i-l vor ascunde în pământ, vor fi aruncați în focul cel ne stins. Deci — Dlor — se nu negligem intru nemic cultivarea simțului religios moral, căci cultivându-l cu grige, cu ajutorul lui putem delătura dela poporul nostru foarte multe primeșdii prin urmare și aceasta a soțialismului, care durere incepe a se înrădăcina adânc în unele popoare mai slabe în credință de cât al nostru,

În următoarele voi vorbi despre cultivarea simțului patriotic sau național din punct de vedere al temei noastre.

§. 9. Cultivarea simțului național sau patriotic.

Soțialismul încă dela întemeierea sa și propus aș câștiga pentru principiile sale toate neamurile fără considerare la naționalitate, adecă sa dechiarat de *inter-național*. Înaintea soțiaștilor moderni numai există iubire de patrie și iubire de connaționalii săi, ci numai iubirea *soților de principii*.

Pentru ei *acolo le este patria, unde le este bine*. Soțiaștii nuși țin de sântă dătorință a prinde arma în mână și ași apăra patria-mama, care ia nutrit și care e sântită prin sângele strămoșilor vărsat în decursul tîmpurilor pentru apărarea și susținerea ei, pentru strănepoți, — ei comit fără de

șovăire păcatul cel mai mare rēdicânduș contra ei sabia, pătāndui astfeliu onōrea, și mārindui rușinea, de regulă atunci, când are lipsă mai mare de ajutoriu lor. Viu esemplu ne este in aceasta privință faptul soțialiștilor francesi despre care am mai vorbit și in alt loc (dela ānul 1871), când Francia era incālcată de inamicul biruitor și distrusē aproape cu totul, — ei soțialiștii in loc sē prindā arma pentru apārarea onōrei și existenții ei, prind și inscenează revoluție sāngeroasă, nesocotind tot ce trēbue sē fie sânt și iubit in aintea ori cārui cetățan, numai utopistele lor idei sē și-le vađă realizate. Numai din āceasta intēmplare incā sē poate vedea apriat, cā arma, aceasta podoabā a națiunilor, cānd sē aflā in mână unor astfel de oameni cum sunt și soțialiștii se preface dupā đisa lui Von Hellwald, intrun *instrument infam*. Atāt din cele inșirate in acest părăgraf, cāt și din intreaga propagandā internaționalā a soțialiștilor apare, cā cultivarea simțului patriotic și național ni sē impune, ca o a doua rēdutā de apārare contra acestei propagande; care nu-i iertat se fie negleasā nici pre un minut din partea noastră a invēțătorilor.

Trēbue, ca in tinerile odrasle ale poporului nostru iubit, pe cari avem ale creșce și invēța, sē sādīm și acest simț cāt se poate de adēnc in inima lor. Trēbue sē-le arātām cu exemple din istoria neamului nostru, cā cāt de tare șau iubit

strămoșii noștri patria, au suportat greutatea nespūsă, sau luptat vitejesc pe câmpul de bătălie pentru mărirea și esistarea ei, au jefit avere și viață, cu un cuvânt totul ce e mai prețios în asta lume, numai ca se câștigue Patriei-mame comune aceea ce șau denegat șieși.

Trăbue să spunem școlarilor noștrii, că în aceste ținuturi romantice nu este loc nici cât să puni palma, care să nu fie udat pe sângele vitegilor noștri străbunii, nu este piatră, care să nu fie stopită de sângele acelorași. Trăbue să-le arătăm și documentăm, atât școlarilor cât și poporului nostru, că numai iubirea de patrie și de neam a fost acelea, cari au creat acei eroi, căroră iubirei lor de patrie și de neam avem a le mulțami esistența noastră ca națiune autohtonă în acest colț al Europei. Cu un cuvânt iubirea de patrie și de neam a fost (pre lângă credința în Ddeu) acele calități ale poporului nostru român, cari lau susținut și întărit contra bārbariilor comise de iatagane, cnute, cari numai esistarea sa ca națiune, nu i-o-au doritu.

Fiind religiositatea, iubirea de neam și de patrie razimul, scutitoriul și păzitoriul poporului nostru contra tuturor fortunelor descărcate asupra lui, numai cultivarea acestora, respective poșederea lor încât de mare măsură, ne vor apăra contra tuturor relelor esistente și esistende în-

tre omenime, prin urmare și contra soțialismlui modern, care precum sa vădut la începutul acestui an, și între Români (în România) ș-a încercat norocul. Trăbue se demonstrăm poporului nostru că *pre tărîmul de idei și de tendențe exagrate și extreme* cum sunt ale soțiaștilor *nici un popor na potut, nici nu va putea sê esiste*. Fie care Român care îș iubeșce neamul sêu și doreșce înaintarea și luminarea lui, trăbue sê recunoască, că: *»Religiunea și naționalitatea sunt doauê elemente, ce constituesc conceptul națiunei române.«*

»Amîndoauê trăbue sê fie de o potrivă prețiuite în ochii noștri, căci slăbirea uneia implică slăbirea celeia lalte. 1)

Iată dară — Domnilor — ce ma îndemnat și pre mine de am ales și recomând cultivarea simțului religios-moral, al iubirii de patrie și de neam, ca cele mai ducătoare la scop, pentru combaterea interconfesionalismului și a internaționalismului propagat de soțiaștii moderni.

În următoarele voi vorbi despre al treilea mijloc pentru combaterea soțialismlui, care e: iubirea de lucru sau cultivarea instinctului laboriosității.

§. 10. Cultivarea instinctului laboriosității, sau iubirea de lucru.

Între instinctele sau însușirile sufleteșci, cari

1) Veđi „L. R. d. Trib. Nr. 46. a. c.

trebuesc cultivate in pruncii scolari prin crescătorii lor, unul dintre cele mai marcante e și *instinctul laboriosității* (cum se dice in pedagogie) sau *hărnicia* după cum se dice in termin popular. Am amintit mai sus, că soțialiștii de toate spețiile cer lucru puțin și leafă mare, sau precum dic ei reducerea oarelor de lucru și suirea plăților. Aceasta însă e un lucru contrar dreptății, căci fie care om cu mintea sănătoasă e in stare se judece, și și judecă, că *cel care lucră mult, de plată multă e vrednic*, iar cel mai slab numai după lucrul făcut e *in drept ași pretinde plata*. Sentința supracitată a soțialiștilor a contribuit și contribue și de present mai mult ca ori când altădată, la atragerea claselor muncitoare in mreșile lor cele omoritoare de suflete.

Cumcă omul in toată viața sa, fie de ori ce rang, trebuie să lucre, și prin sudoarea feței sale are a câștiga pânea, a dis și poruncit însuși Domneșeu prin graiul său îndreptat cătră protopărintii noștri.

Prin aceasta poruncă a Creatorelui ni se impune și noauă invetătorilor, ca să arătăm elevilor noștri prin invetături folositoare toate căile oneste, pe cari lucrând cu zel, își pot câștiga bunăstare in aceasta lume.

Trăbue se arătăm poporului nostru prin invetături și esemple, că *»Lucrul e cea din răt condițiune a averii și libertății popoarelor,«* iar după

S. Joan gură de aur *lucrul din început e dat omului de Domnedeu ca tovarăs, nu atât din răsbunare sau pedeapsă pentru neascultare, ci mai vèrtos spre al face întèlept și al educa.*

Din aceste se poate convinge fie care crescătoriu, că cultivarea instinctului laboriosității, sau iubirea de lucru ni se impune fie cèruia ca o dătorință de căpetenie din mai multe puncte de vedere, prin urmare și din cel al temei noastre. Trèbue dar se arètăm elevilor noștri, că creștinul cel adevèrat in continuo trèbue să lucre, căci tèmputul e ban cum țice Englesul iar S. Pavèl ap. țice *lucrați și ve rogați.* Tot acest mare S. apostol țice, că: *cel ce nu lucră, nici se nu mânânce.* Fiind cunoscut în genere proverbul românesc, că *omul harnic nu pere de fòme*, trèbue ca se desbărăm poporul nostru dela tot ce lar duce spre lene și nelucrare, căci prin aceasta îl ferim de perirea lui in sași, trèbue să-lu ferim de uspețele și bețiile, de desfrinările și petrecerile necuviincioasè de prin cele crișme, căci prin aceste localuri se plantază in popor toate relele inmorale și soțiale, cari numai la fericirea lui nu țintesc.

Fiind devisa religiunei creștine; *lucrul și rogăciunea*, la aceasta trèbue să dedăm și pre cei concreduți creșcerei noastre, convingându-i și arètându-le prin cuvinte și fapte, că *numai luc-*

*rul și rogăciunea fac pe om avut și fericit, ¹⁾ iar lenea este începutul tuturor vătătilor. Că ce, cât și cum trebuie să lucre fiecare om, aceasta i o arată pozițiunea sa soțială, numai voaie să aibă fie care. Deci fie care din noi să incungiurăm lenea care e nebunie, și să lucrăm, ca să avem pâne ²⁾, Și să strigăm cu toți cu S. scriptură, că: *Spiritul trandaviei nu ni-lă da noaue, Domnederele.**

Din cele înșirate in acést părăgraf de și pre scurt se poate vedea. că chemarea omului in aceasta lume privită din punct de vedere soțial-creștinesc e laboriositatea sau lucrarea continuo, care-l poate feri pre om de multe rele și rătăcirii, lipsuri și sărăcie. Tocmai din aceasta causă e un puternic mijloc pentru combaterea soțialismului, care ni se impune ca o datorință ne negligeabilă fie cărui luminător al poporului. In următoarele voi vorbi despre al patrulea mijloc pentru combaterea soțialismului, carele este:

§. 11. Indestulirea.

Indestulirea este o însușire bună, sau vîr-tute, care pre cei ce o poșed îi face intru ade-văr fericiți. Fiind că soțialiștii moderni numai oameni indestuliți cu soartea lor nu sunt, ce se poate vedea din pretensiunile lor (vedi la sco-

¹⁾ G. Tr. Nr 12—1899.

²⁾ Exemple 12. 11.

pul soțialismului), de unde urmează, că cultivarea acestei însușiri ni se impune ca un mijloc însemnat pentru combaterea soțialismului.

Fie care om știe, că avutul de multe ori e mai ne fericit de cât sêracul, și anume pentru ce? la aceasta foarte ușor putem rêsponde, in doauê cuvinte, anume: *are mai multe griji*. Gri-gile cele mai mari ale bogatului sunt: inmulțirea averii sale, ca se aibă și mai mult, ca să nu-lă intreacă alții, să se fãlească in tot locul, că el e *gazdă*, să se imbrece din ce in ce mai pompos etc. Sê teme de hoți, de vrãgitoare și de alte primeșdii, ce iar potea sê-lă sãrãcească, din cari numai in parte sunt realisibile. Nu sê ingrigeste de alt ceva, de cât numai de inbogățire, fie cu dreptul, fie pe nedreptul. Fiind că are atâtea gânduri pentru ași crea fericirea in asta lume, uită cu totul de suflet, căci grija pentru suflet nu sê poate uni cu grija pentru bogății. Vêdinduși starea sufletească cea miseră, cu toate bogățiiile, ce le are, nu-i indestulit, prin urmare e și nefericit.

Sêracul in sê nu-și teme avuția și mărirea, nare poște prea mari, nu sê teme de hoți și de muieri vrãgitoare că-l vor sãrãci, sê nu aibă noroc, nare dorință ecsagerată, ba de multe ori singura avere a lui e sufletul, și acesta de multe ori i mai-fericit, de cât avutul, fiind că se simte indestulit, avênd constiință curată, suflet curat.

Aceasta ne o adevărește filosoful grec Democrit când ține, că: *„mai bogat e acela, care este mai serac în dorință,”* iar Socrate ne învață asemenea, că: *„mai bogat este acela care are mai puțină trebuință.”*

Trăbue să se indetulească omul cu aceea-i rânduește Domneșu prin muncă dreaptă, și nu să sbate a se îmbogați pre căi ne iertate, căci poșederea averilor de toată speția, fie în comun, cum țic soțiaștii, fie în singuratic, îl face pe om să uite cu totul de menirea sa în această lume, adevă de suflet pentru fericirea căruia trăbue să lucre tot-deauna. Toate averile țin numai până la mormânt, iar sufletul cu faptele și grijile cele pământesti are să stea în ainea judecătoriașului, unde nu-lu poate apăra nici o a-vașie, nici chiar toată lumea.

Trăbue dar să se indetulească creștinul cu cât de pușin are în asta lume, și nici când să nu rivnească la căștigarea avușiiilor, căci *ce folos va avea omul, dacă va dobândi toată lumea, și-șt va perde sufletul.* țice Mântuitotul lumii.

Nu vreu să țic prin asta, că poporul nostru să nu lucre, să nu agonisească, ci tocmai la aceasta îi indemn, fără omul trăbue să caute mai ântăiu cele cereșci, iar cele lalte i-să vor adauge.

Aceste sunt mijloacele mai acceptabile pentru combaterea soțiașmului modern, cari le

potem întrăbuița noi învățătorii și preoții, ca pastori ai oilor celor cuvântătare ai poporului nostru.

Fiind că la formarea și lățirea soțialismului au contribuit și contribuesc multe cauze și politice, la combaterea lui încă sunt și mijloace politice, dar despre aceste din unele considerațiuni ușor de înțeles față de reuniunea noastră intenționat nam vorbit.

§. 12. Inchiare.

In ainte de a termina cu lucrarea acestei teme, nu pot a lăsa, ca să nu fac o reprivire preste întreaga lucrare, dar mai cu samă a motiva cele țise pentru combaterea soțialismului.

Fiind convins, că cele mai multe rele, cari vin asupra oamenilor, sunt urmări ale nereligioșității, cu drept cuvânt o pot afirma aceasta și despre soțialismul modern. Soțialistii moderni precum am țis și mai sus sunt nește amăgitori, seducători rafinați și fără credință, cari sub măsca de a ferici popdarele, sau a le castiga drepturile neîndreptățesc și departează de tot, ce le este spre binele lor. Foarte nimerit îi caracterisează poetul operei italiene numită *teatrul ddeesc* (Paradisul XXVII. 127) când țice că: *Mai curând le dispare credința și inocența, de cum le încep ale crește muștețele; sunt nește copii, cari numai plână atunci își iubesc pe mama lor (beserica și patria),*

până ce is mici și slabi, dară îndată ce li s' deschid ochii mai bine, ar vrea ca s' o știe sub pământ îngropată.»

Ce s' ȳic despre religiositatea oamenilor care acceptează învățăturile soțialiste? Despre credința și religiositatea lor pot ȳice și eu ceea ce a ȳis *Matilde Serao* în romanul s'eu „Paese del Cuccagna” (Eldorado) despre religia neapolitanilor „ca o asemenea adorațiune lui Fetis.” (păgânismului) ¹⁾ „Acea cred acești oameni sermani și ne învățați, ce e în imaginație, și numai pentru acea le cred, pentru că sunt o imposibilitate, căci învățăturile soțialistilor nu-s alt ceva, de cât nește intipuirii în veci nerealisate.

Pentru combaterea învățăturilor alor astfel de seducători precum și pentru apărarea oamenilor contra acceptării estor feliu de principii, numai singură religiunea creștină ne poate servi, căci numai aceasta religie are darul tuturor tămăduirilor, contra ori căruia rău provenit din necredință și nereligiositate. Aceasta ni-o adeverește chiar istoria poporului nostru cum am mai ȳis deja, căci ce a fost alta scutul contra atător rele și asupririi în decursul alor 18 seculi, de cât religiositatea și credința în Ddșeu; prin urmare dela poșederea, alipirea și păstrarea acestora i atárnă și viitoriul lui. Cultivarea simțului religios-moral și iubirea de patrie și națiune,

¹⁾ Nept. L. Nr. 10—899,

precum și alipirea și păstrarea lor să am moștenit cu toții dela străbunii noștri de care nu-i iertat a ne despărți, treacă ori ce preste noi, căci despărțirea dela acestea, fie numai vremelnică ar aduce innapoiare, ca să nu ție nimicirea poporului nostru. Cu drept și tare înțelepțește se exprimă un brav tinăr de al nostru din Paris ¹⁾ că: *Libertatea, moralitatea și instructiunea sunt trei petri de granit pe cari se va rēdica zidirea viitorului nostru,* la cari adaug și eu din parte mi, că: *Religiositatea, naționalitatea și laboriositatea sunt singurul material solid, din care trēbue să se zidească acea zidire.* Dacă se va edifica pe acelea base cu acest material, putem fi siguri că va exista in etern, și nici când nu se va clăti de bântuețele lui *Veliar.* Religiositatea, naționalitatea și laboriositatea sunt singurile arme cu cari putem apăra de multele năpastii, ce vin asupra poporului nostru din toate părțile, prin urmare și din partea soțiaștilor. Trēbue să-lū convingem, că toate iuvēțaturile cari nu-și au fundamentul in rēligia lui Christos, sunt slabe, ne statornice, ba chiar ne înțelepte; iar cele cari sunt basate pe adevērurile aceleiaș S. religiuni, vor fi cele cari vor ferici popoarele și vor esista in veci, precum ție insuși D. Christ. la S. E. Marc (c. 13. v. 31) că: *Ceriul și pământul vor trece, iar vorbele mele nu vor trece.* Deci dar fra-

¹⁾ D, la B. Tr. nr. 59—899.

ților colegi cultivarea acestor simțuri să ne fie ținta noastră intru creșterea tinerilor odrasle ale poporului românesc, căci dacă vom satisface aceste dătorință de căpetenie fără frică vom putea răspunde înaintea dreptului judecător cu poetul rege al nostru V. Alexandri, că:

- »In lume, Doamne, cât am stat»
- »Pre tine te-am reprezentat.»

Cum că aceasta așa o vom face, să șicem cu toții:

Așa să ne ajute Domnețeu!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1353 - 19007